

## Sisu.

	Lhk.
1. Hõimutervitus pühiks . . . . .	141
2. Fenn-Ugria tervitus hõimupäeviks 1929 . . . . .	142
3. Jaan Tõnisson hõimutegelaseks. V. Ernits . . . . .	150
4. Ameerika eestlased. Eugenie Mutt . . . . .	152
5. Eesti asundus Skandinaavias. E. V. . . . .	165
6. Mis andis meile III soome-ugri kongress? . . . . .	167
7. Eestikeeles ilmunud Ungarit käsitavad raamatud . . . . .	169
8. Liivi rahvamaja, ühes pildiga . . . . .	170
9. Suomalainen sisällyskatsaus. . . . .	171
10. Magarynyelvü tartalmi áttekintés . . . . .	172

### TOIMETUSELT.

Sellesse numbrisse, mis jõuluku pidi ilmuma, ei mahtunud kõik välis-Eestisse puutuvad materjalid. Kuna aga hõimupäeviks 26. ja 27. jaanuaril need materjalid on siiski tarvilikud, siis ilmuvad nad 1929 aasta esimeses „Eesti Hõimu“ numbris, mis ilmub juba varakult jaanuari keskel, nii et see igale poole juba enne hõimupäeva kätte jõuab. Selles numbris ilmuvad pikemad ülevaated Venemaa eestlaste elust Saamuél Sommerilt ja Venemaa eestlastelt enestelt, samuti pikemad ülevaated Läti ja Leedu eestlaste elust. Järgmises numbris ilmub samuti hulk jooksvat materjali kõigi soome-ugri rahvaste elust, kirjutisi meie hõimutegelastest nende tähtpäevade puhul jne.

Et ajakirja „Eesti Hõimu“ kõigile kättesaadavaks teha, on asutis Fenn-Ugria alandanud selle hinda ühe kroonini aastakäigult. Tellimine 1929. a. peale on avatud. Rutaku need, kes tahavad tellida 1928. a. täieliku komplekti, sest esimest nr-ist on ainult piiratud arvul saadaval.

### Esimised eesti hõimupäevad

korraldab asutis Fenn-Ugria 26. ja 27. jaanuaril 1929. a. Koolides korraldatakse haridus-ministeeriumi loal ja soovitusel laupäeval 26. jaan. 2 viimasel tunnil hõimuahtus umbes järgmise kavaga:

1) Väinõla lapsed, laul ehk deklamatsioon (Eesti Laul lhk. 127, Noorkarsklase laulik lhk. 37—39, Soome maa, rahvas ja kultuur lhk. 159).

2) Fenn-Ugria tervitus hõimupäeviks 1929. a. (käesolevas numbris).

3) Ungari hümn, laul ehk deklamatsioon („Eesti Hõim“ nr. 2, lhk. 33, Eesti laul lhk. 135).

4) Ettekanne Ungari ja III. soome-ugri kongressi üle („Eesti Hõim“ nr. 2, 1928, ajalehtede kirjutisi ja kongressist osavõtjate isiklike mälestusi). Ungari asemel võib ettekanne ka Soomet käsitada, kui see millegipärast soovitatavam. Sel korral tuleks laulda või deklameerida ka Soome hümn, mis leidub eestikeelses tõlkes teoses „Soome maa, rahvas ja kultuur“, Tartu 1924, millist tulebki kasutada materjalina ettekanne kokkuseadmisel Soome üle.

5) Ränniku laul, dr. P. A. Speek („Eesti Hõim“ nr. 3, 1928, lhk. 137).

6) Ettekanne väliseestlastest ja kultuurilise ühenduse pidamisest sise- ja välis-Eesti vahel („Eesti Hõim“ nr. 3 ja 4 1928. a. ja nr. 1 1929. a.).

7) Lõppsõnad ja Eesti hümn.

# EESTI HÕIM

KAASANDENA LENDA JAKIRI „VÄLISEESTLANE“  
ASUTIS FENNO-UGRIA JA EESTI HÕIMUORGANISATSIOONIDE  
HÄÄLEKANDJA.

Väljaandja: ASUTIS FENNO-UGRIA.

Vastutav toimetaja: V. ERNITS.

Address: Tallinna, Nunne t. 2, Linna  
Koolivalitsus.

Toimetus ja talitus: Tartu, Uus-Savi t. 2, k. 3,  
tel. 7-22, avatud: 10—12 e. l. ja 6—7 p. l.

Tellimishind: aastas 1 kroon; toetustellimine alates 5 kr., autellimine alates 10 kr.,  
Ilmub Tartus üksiknumber 25 senti. 4 korda aastas.

**Nr. 4.**

**Detsember.<sup>1)</sup>**

**1928.**

## HÕIMUTERVITUS PÜHIKS.

Pühade tähtsus üksikute isikute ja kogu rahvaste elus on palju sügavam, kui seda harilikult arvatakse. Nende tekkimist seletatakse ja nende tähtsust hinnatakse suuremalt osalt ainult usuliselt seisukohalt. Toonitatakse ka füüsilist puhkuse tarvet, eriti viimastel aegadel.

Niisugune pühade käsitus ei taba aga siiski kõige olulisemat, kuigi puhkus on väga tarvilik moment pühade pidamises. See on siiski kõige algelisem nõue, ühine kõigile inimestele, alates kõige vähem arenenuist ja kõige koormatumaist.

Enam arenenud hingeeluga normaalsetes tingimustes elavad inimesed nõuavad aga pühadelt palju rohkem kui ainult puhkust: nad tahavad pühade aegu saavutada sügavamaid, kõrgemaid hingelisi elamuusi, inspiratsiooni, mis neid kõrgemale tõstaks igapäevase elu hallusest, neile pakuks sügavamat sisemist rahuldust, avardaks nende hingeilma, valgustades seda pühade ülendatud meeleolu helgiga. See on normaalse inimese vaimuelu oluline tarve, ta eluväärtustunde ülendaja, seega tähtis tegur ta üldises bioloogilises arenemises.

Loomulikult ammutavad inimesed enamasti niisugust pühadevaimustust usulistest motiividest. See vastab nende hingeelule ja aastasadade kestes väljakujunend traditsioonidele. See seletab ühtlasi, mikspärast usulised pühade traditsioonid on nii püsivad, et neist

1) Ilmunud jaanuari algul 1929, viibides mõnesugustel põhjustel.

isegi ametlikult usuvastalisel enamisel Venemaal pole kümne aasta kestel jagu saadud.

Kuid usuliste motiividega seltsivad pühade puhul paljud teisedki idealistlikud motiivid, mõtted ja meeleolud. Üldine pühalik meeleolu valgustab kogu elu, tõstes sellest esile just idealistlikumaid momente, andes neile uut hoogu, niihästi üksiku isiku kui ka terve rahva elus.

Üheks suuremaks pühademeeleolu motiiviks võib olla hõimutunne, rõõm meie oma rahva ja meie sugurahvaste olemasolu, saavutuste ja tulevikuidealide üle. See on õieti meie rahvusliku olemasolu rõõm ja idealism, mis laieneb koguhõimuliseks soome-ugriliseks olemisrõõmuks ja olemisidealismiks. See on aktiivne, tegurõõmus, kõrgema arenemise poole püüdev ja kõrgemasse arenemisse uskuv kultuuridealism, tahe rahvusvahelist kultuuri rikastada ka soome-ugri rahvaste saavutustega.

Ka sel idealismil on usuline iseloom, vähemal ehk suuremal määral, mis kindlasti sünteseerub hõimuilmavaate ja -elamustega, algades filosoofilisest suhtekonstateerimisest ja lõpetades usulis-hõimutundelise ekstaasiga.

Me võime igatahes täie õigusega kõnelda hõimureligioonist, mis väljendub üksikuis isikuis eri astetes ja eri avaldumisvormides.

Olgu tänavused pühad rikkad ka hõimuvaimustuse särast! Ärgem pidagem neid pühi ainult omaette, vaid mõelgem pühade meeleolus kogu meie rahvast, eriti aga neid, kes väljaspool kodumaad viibivad, kõiki meie sugurahvaid, kogu soome-ugri hõimu! Olgu aastavahetus meile eluuuendusverstampostiks, mitte üksi igale ühele isiklikult, vaid tervele eesti rahvale ja kogu soome-ugri hõimule!

## FENNO-UGRIA TERVITUS HÕIMUPÄEVIKS 1929. AASTAL.

Täna ja homme, 26. ja 27. jaanuaril 1929. a. pühitseb Eesti esimest hõimupäeva, ühtlasi osa välis-Eestit ja meie sugurahvaste hõimuorganisatsioonide. Täna peetakse koolides hõimuaktusi ja ettekandeid. Täna ja homme peetakse organisatsioonides hõimupidustusi ja homme kirikuis hõimujumalateenistusi. Täna on esimene kord, kus kogu Eesti kõvendab omas südames neid sidemeid, mis meid ühendavad kõigi meie hõimurahvastega ja nende meie suguvendadega, kes on pidanud kodumaalt lahkuma ja laias maailmas endile kodupaika leidma.

Meie rahvas on väike, vähe üle miljoni ja veerandi, kui kokku arvata kõik kodumaal ja välismaal asuvad eestlased. Meid pole kogu

maailma rahvastest ühte tuhandendikkugi. Kuid meie sugulastega, meie hõimurahvastega on meid kokku ligi 20 miljoni, ja see on juba rohkem, kui üks sajandik kogu inimkonnast.

Kuid igakord ei määra rahva arvuline suurus rahva üldist tähtsust. Väike, kuid anderikas, terve, tugev ja haritud rahvas suudab maailmas palju rohkem korda saata, kui suur, jõuetu, haiglane ja harimatu rahvas. Sellepärast ei tarvitse meie kurta meie vähesuse üle, vaid peame hoolt kandma, et meie väike rahvas oleks kehaliselt ja vaimliselt terve, tugev ja hästi haritud. Siis suudame sisemise hariduse, oma elujõu ja omade saavutuste poolest võistelda nii mõnegi suurema rahvaga.

Ühtlasi peame aga oma sugurahvastega, oma hõimlastega kokkuhoiduma, neilt õppima, neile tarbekorral kasulik olema ja neid aitama, sest kokkuhoidev terve rahvahõim on suurem, tugevam ja kultuuri-võimelisem ja suudab kogu maailmas rohkem, kui meie üksi. Kõik soome-ugri rahvad kokku moodustavad juba tähelepanudava rahvasterühma inimkonnas, millele on võrdlemisi suurt tähelepanu omistatud, eriti teadusmeeste, kõigepäält keeleteadlaste, rahvateadlaste ja rahvaluule uurijate poolt kogu maailmas.

Soome-ugri hõimu suurim liige on ungarlased, umbes 11 miljoniline rahvas, kellest asub ligi 10 miljonit viljarikkal Ungari legendikul Doonau kallastel, ligi miljon Ameerika Ühisriikides ja mõned-sajadtuhanded mujal maailmas. Ungari riigi praegustes piirides asub aga umbes 7 miljoni ungarlast, kuna üle 3 miljoni ungarlase on päälle maailmasõja lõppu Trianoni rahu järele Ungari riigi küljest ära lõigatud ja naabrusriikidega ühendatud. See asjaolu kurvastab raskesti kõiki ungarlasi, kuid nad loodavad, et ülekohtuse rahu tingimused kord Rahvasteliidu poolt parandamisele tulevad ja ungari rahva üksikud osad jällegi ühte riiki kokku ühendatakse. Seda soovime meiegi südamest ungari suguvendadele.

Ungarlased on vana, kõrgelearenenud kultuuriga rahvas. Neil on suur huvi, sõprus ja armastus Eesti vastu, mida said omas südames eriti tunda kõik need, kes läinud suvel Ungarit III soome-ugri kongressi puhul külastasid, Eestist üle kolmesaja isiku, neist kaugelt suurem osa õpetajaid.

Tänavustel hõimupäevadel pühendamegi eri ettekande Ungarile selle tõttu, et palju õpetajaid ja teisi haritlasi külastas Ungarit, tuues sealt kaasa rikkalikult värsked muljeid ja teadmisi ja saades suurt

õhutust hõimuharrastuses, kuna kodujääjad said kõigest Ungaris sündinust elava pildi ajalehtede ja ajakirjade kirjutiste põhjal.

Ungarlaste järele on meie suuremaks hõimurahvaks soomlased, keda on kogu maailmas üle 3 ja poole miljoni: Soome vabariigis üle 3 miljoni, Ameerika Ühisriikides üle 300.000, Venemaal, Kanadas, Rootsis, Norras, Austraalias ja mujal kokku vähemalt 200.000. Soomlased ühes liivlastega on meie kõige lähemad sugulased, kelle keelest meie isegi ilma õppimata võrdlemisi hästi aru saame, seda natukesegi õppides õige kergesti omandame.

Soome haridus on vanem ja paremates oludes arenenud kui Eesti oma. Selletõttu olemegi meie soomlastelt võrdlemisi palju omandanud, kuid praegu suudaksime meie juba soomlastele vähesemal määral kultuurivarasid vastugi anda. Keelelise läheduse tõttu võib loota, et see vastastikkune kultuurivarade vahetamine ja üksteise rikastamine võib tulevikus meile mõlemile palju kasu tuua ja meid õnnelikumaks teha.

Soomes on suur huvi Eesti vastu: eesti keelt õpetatakse praegu Soome koolides vabatahtlikuna õppeainena. Ka meil on kenakene hulk soomekeele oskajaid ja ka meie koolides tuleb soome keel vabatahtlikuna õppeainena sisse seada, nagu seda meie keskkoolide seadus võimaldabgi. Tulevikus jõutakse kord kindlasti soome ja eesti keelega vastastikkuse tutvustamiseni kõigis koolides ja kogu rahva hulgas.

Soomlaste juure kuuluvad ka Karjala ja Ingeri hõimud, kes kõnelevad küll vähe teist murret, kuid kelle kirjakeeleks on soome keel. Nende hõimude suur enamus asub Vene riigi piirides. Suur Vene revolutsioon on neile võimaldanud omakeelsed koolid ja seltsid, omakeelse ajakirjanduse ja kirjanduse, ingerlastele omakeelse kohaliku omavalitsuse, karjalastele isegi oma autonoomse osavabariigi. Sisemine elu on neil rahvastel samasugune, nagu Venemaal praegu üldiselt.

Väike osa ingerlasi, umbes 2000 inimest, asub Eesti vabariigis Narva taga mererannas. Nende koolides õpetatakse ka soome keelt. Neil on kolm haridusseltsi: üks puhas-soomekeelne, teine soome-eesti-keelne, kolmas venekeelne. Nende arenemine ja edenemine on meie kõigi südameasjaks. Tervitame neid tänasel hõimupäeval. Kahjuks on neist üks osa praegugi venestuma kalduv, kauaaegse venekeelse kooli ja kiriku tegevuse mõjul.

Meie lähemate sugulaste hulka kuulub ka väike Liivi rahvas, umbes 2.000 inimest, kes asub Lätimaal, Kuramaa rannas neljasteist-

kümnes külas, Saaremaa lõunapoolse otsa Sõrve poolsaare vastu üle mere.

Liivi rahvas oli juba peaaegu lõpulikult lätistumas: lätikeelt oskavad kõik liivlased ja oma emakeelt kiputi juba mõnes külas unustama. Pöörde töid siin eesti ja soome keeleteadlased-hõimuseõbrad, eesotsas endise Tartu ülikooli, praegu Helsingi ülikooli professori Lauri Kettusega ja praeguse Eesti rahvaluule arhiivi juhataja dr. O. Looritsaga, kes liivlaste keskel keeleuurimise otstarbel viibides neid ühtlasi rahvuslikult äratasid, neid õpetasid oma emakeelt armastama ja kalliks pidama, neile ühtlasi kirjutades esimesed liivikeelsed raamatud. Asutati Liivi Haridusselts, tekkis elav liivi liikumine, ja meie sõbraliku liitlase Läti valitsus lubas liivi emakeelt õpetada kõigis viies liivi rahvakoolis, tasudes selle kulud.

Liivi rahvas on juba rahvuslikult ärganud ja arendab oma miniatüürset rahvuslikku kultuuri Eesti, Soome ja Ungari sõbralikul toetusel ja julgustusel, olles elavaks minevikumälestiseks kogu maailma keele- ja rahvateadlastele.

Praegu on päevakorral suurema liivi rahvamaja ehitamine, millesse mahuks kõrgem liivi kool, rahvaülikool, liivi muuseum, kirik ja kõiksugu seltsid ja asutused. Selle rahvamaja ehitamiseks on Läti valitsuse poolt lubatud maa-ala, samuti juba tunduvaid toetusi antud niihästi Eestist ja Soomest ja on neid loota Lätist ja Ungaristki. Kuna aga rahvamaja ehitamine väga palju kulusid nõuab, mis väikesel liivi rahval üle jõu käib, siis soovitab Fenno-Ugria kõigile liivi rahvamaja ehitamist toetada. Ärge häbenege väikesigi toetusi saatmast, sest väikestest kividest ehitatakse üles suur maja. Annetused tuleksid saata Fenno-Ugria büroole Tallinnas, Nunne t. 2, Linna koolivalitsus, Liivi Seltsile edasisaatmiseks: Līvõd It, Mazirbe, Latvija.

Meie lähemaid sugulasi — mõnisada v a d j a l a s t ja paarkümmend tuhat v e p s l a s t asub Venemaal meie piirist ida pool, vadjalased Narva taga, vepslased üle paarisaja kilomeetri ida poole. Vadjalased on praegu kadumas: nad kõnelevad üldiselt venekeelt juba paremini kui oma keelt kuna vepslasi on siiski tublisti rohkem alles. Et nad aga venelaste hulgas laiali, siis on nende hariduspüüded võrdlemisi raskendatud.

Palju paremini käib meie kaugemate ja suuremate sugurahvaste käsi. Üle miljoni ulatuv m o r d v a rahvas kesk-Venemaal asub külade viisi segi venelastega, ja sellepärast ei ole võidud asutada erilist mordva autonoomset, sisemiselt omavalitsuslikku osavabariiki Vene-

maal. Siiski on asutatud mitusada mõrdvakeelset kooli, on trükitud hulk mõrdvakeelseid raamatuid, ajakirju ja ajalehti. Kubermangu ja maakonna haridusosakondade juures tegutsevad eri osakonnad mõrdva koolide ja hariduse jaoks.

Tsheremisside ehk nende keeles m a r i rahva, v o t j a k i ehk nende oma keeli u d m u r t rahva ja s ü r j ä ä n i ehk nende oma keeles k o m i rahva seisukord on tunduvalt parem. Need rahvad asuvad suuremal hulgal üheskoos: tsheremisse (marisid) üle 400.000, votjakke (udmurté) ligi 500.000, ühes lähidaste sugulaste p e r m j a k k i d e g a üle 600.000, sürjääne (komisid) kahesajatuhande ümber. Neil rahvastel on omavalitsuslikud oblastid, omakeelsed koolid, valitsus ja kohtud, kirjandus, ajalehed ja ajakirjandus, hariduslikud seltsid, muuseumid, teatrid, omad pangad, vabrikud jne. Kõik need rahvad on praegu rahvuskultuuriliselt tublisti edenemas, Sotsialistlikkude Nõukogude Vabariikide Liidu osadena. Neist rahvaist asub igastühhest mõniküm- mend tuhat Venemaal väljaspool oma autonoomse oblasti piire, kasuta- des samasuguseid soodsaid rahvuskultuurilisi arenemisvõimalusi, nagu kõik rahvused praegusel Venemaal.

Kaks kaugemat sugurahvast, v o g u u l i d ja o s t j a k i d, ungar- laste lähimad sugulased, on aga palju halvemas seisukorras. Nad asu- vad kaugel Põhja-Uurali mägedes ja nende taga. Nende arv on väike. Voguule on umbes 5000, ostjake on umbes 18.000. Nende hariduslik ja majanduslik seisukord on madal, kuna nad oma vähese arvu, laiali- pillatud oleku ja raskete elutingimuste tõttu ei jõua küllaldaselt osa võtta praegusest rahvaste edasijõudmisest Nõukogude Vabariikide Liidus.

Meie kõige kaugemad sugulased on samojeedid, kes asuvad Vene- maal Põhja-Jäämere ääres. Nende arv on hoopis väike: kõigest paari- kolmekümne tuhande ümber. Nad jagunevad väga mitmeks keeleks ja murdeks, olles soome-ugri hõimu lähemateks sugulasteks ja moo- dustades ühes soomeugrilastega uurali keelkonna, mida mõned tea- dusmehed arvavad õige kaugelt sugulase olevat indo-euroopa (vene, läti, saksa, prantsuse, inglise, greeka j. t. Euroopa keeled), teised jälle Altai keelkonnaga, kuhu kuuluvad türgi-tatari ja mon- goli-mandshu keeled ja tunguusi keel. Kuid kui siin mingisugust sugulust olemas, siis on see igatahes väga kauge. Mõned keeletead- lased lähevad oletusis veel kaugemale, kunni kogu maailma keelte algsuguluseni.

Samojeedlased elavad väga laialdasel maa-alal, mis on mituküm- mend korda suurem kui Eesti. Haridustöö nende keskel on nende

laialipillatud oleku tõttu väga raske, kuigi Nõukogude võimud on asutanud samojeedlastelegi kooli ja nõukogude asutusi.

Erilise häameelega tuleb märkida täielikku alkoholimüügi keeldu samojeedlaste maal Nõukogude võimude poolt, mis aitab kindlasti kaasa samojeedi rahva alalhoidmiseks väljasuremise eest.

Lõppeks nimetame väliseestlasi, meie suguvendi, kes asuvad praegu väljaspool Eestit. Nõukogude Vabariikide Liidus asub neid vähemalt 160.000, Põhja-Ameerika Ühisriikides umbes 25.000, Lätis umbes 8000, Kanadas, Austraalias, Argentiinas ja Brasiilias mõni tuhat igasühes, Soomes paar tuhat, Inglismaal, Belgias, Saksamaal ja kauges Idas mõni sada, Prantsusmaal ja Skandinaavias paarsada, mujal maailma riikides kümneid ja üksikuid.

Väliseestlaste elu on rahvuslikult korraldatud kõige paremini Venemaal, kus on olemas hulk eestikeelseid kooli, antakse välja palju eesti kirjandust, ajalehti ja ajakirju. Venemaal on olemas hulk eesti seltse ja asutusi.

Emakeelsed koolid ja haridusseltsid on ka eestlastel Lätimaal. Ameerikas on ilmunud hulk eesti lehti ja ajakirju, samuti ka mitmed eestikeelsed raamatud, kuid eestikeelseid kooli ei ole Ameerikas, sest et Ameerika valitsus neid ülal ei pea. Emakeelseid erakooli võidakse Ameerikas asutada, ja seda on teinud paljud teised rahvad Ameerikas, nagu soomlased, leedulased, ungarlased jne., kõnelemata sakslastest ja teistest suurematest rahvastest. Ameerika eestlased pole aga erakooli asutanud, isegi mitte eestikeelseid pühapäevakooli, nagu seda teevad soomlased, leedulased ja teised rahvad neil kordadel, kui neil pole võimalik asutada täielikku emakeelset kooli. Vähemalt emakeelseid pühapäevakooli oleks aga Ameerika eestlastel hädasti tarvis, sest muidu jääb nende noorsugu ilma emakeelse õpetuseta ja ameerikastub õige kiiresti. Samasuguseid pühapäevakooli oleks eestlastel mujalgi maailmas tarvis.

Eesti seltse on väga mitmel pool: Ameerikas, Soomes, Leedus, Saksamaal, Inglismaal, Austraalias, Brasiilias, Argentiinas, Austrias, Danzigis, oli isegi Hiinas, ja mujal. Kõik need seltsid püüavad eesti keelt, eesti meelt ja eesti vaimu alal hoida nende keskel, keda saatus ehk mõnesugused asjaolud on sundinud asuma kodumaast eemale, kuid kes siiski kaugel võõralgi maal võivad olla väga kasulikud kodumaale, tutvustades kogu maailma rahvastele Eestit ja eestlasi ja luues ühendusi ja sõprussidemeid kogu maailma riikide, rahvaste, kultuuride ja Eesti vahel.



Kahjuks ei jää meie rahvale alles kõik need, kes kodumaalt välja rändavad. Mõnedki lähevad meie rahvale kaduma. Paljud aga jäävad siiski oma rahvusele, oma keelele ja meelele ustavaks isegi kõige raskemates oludes, kaugel isamaast ja omastest. Nende võitlus oma emakeele ja meele alalhoidmiseks oleks aga palju kergem, kui kodumaa neid rohkem meeles peaks ja nendega ühendust elavamalt alal hoiaks.

Selle tarvilikkust on meil üldiselt tundma hakatud, ja selleks otstarbeks ongi asutatud isamaaliste ja hõimuorganisatsioonide koondis Fenno-Ugria, kelle ülesandeks on korraldada ühendust niihästi meie ja meie sugurahvaste, kui ka kodumaa ja väliseestlaste vahel. Selle töö edendamiseks korraldab asutis Fenno-Ugria igasuguseid ettevõtteid, hõimu- ja välis-Eesti kõnekoosolekuid, päevi ja kongresse, annab välja hõimutegelastele ja hõimusõpradele ajakirja „Eesti Hõim“, eriti väliseestlaste jaoks odavahinnalist lendajakirja „Väliseestlane“. Neid peaksid tellima niihästi kodumaal kui ka välis-Eestis kõik hõimu- ja välis-Eesti sõbrad.

Ka mitmed teised ühingud ja üksikud isikud on tegevuses sidemetel loomisel väliseestlastega, näit. „Välis-Eesti Ühing“ Tallinnas majanduselu alal.

Vähemalt  $\frac{1}{5}$  eesti rahvast asub väljaspool Eestit. Iga nelja kodumaal asuva eestlase kohta asub üks eestlane välismail. Meil on kindlasti igalühel sugulasi või tuttavaid kas Venemaal, Ameerikas, Lätimaal ehk mujal. Kui meie igaiüks nendega isiklikku sõprust kirjavahetuse, ajalehtede, ajakirjade ja raamatute jne. saatmise teel üleval peame ja neid tunda laseme, et kodumaal on siiski palju inimesi, kes neid armastavad, neile hääd soovivad, ja kes häameelega näeksid, et nemad eestlastena püsiksid, siis ei jää välismail ükski eestlane külmaks oma emakeelele ja eesti kultuurile, vaid nad aitaksid kaasa isegi väljaspool Eestit olles Eesti rahva parema tuleviku ja kõrgema kultuuri saavutamiseks. Sellepärast ärge unustagem käesolevail hõimupäivil eriti väliseestlasi, vaid saadame neile südamlikke tervitusi ja julgustame neid püsima eestlastena igasugustes oludes ja kõigis raskustes meie üleilmeliselt laialipaisatud Eesti rahva ühise parema tuleviku nimel.

Kuid ka Eesti vabariigi piirides asub eestlasi üksikutena eraldatud saartena, nii Narva taga vene valdades eesti rootslaste keskel saartel ja Petserimaal. Need eestlased on kultuuriliselt pea samas seisukorras nagu väliseestlasedki, ja sellepärast tuleb nende eest eriti

hoolet kanda, nagu seda on hakanudki tegema Piirimaade Selts vabariigi valitsuse toetusel.

Eriliselt tähtsal kohal seisab siin setu küsimus. Umbes 20.000 isikust koosseisev setu hõim kuulub küll eesti rahva hulka, kuid on ajalooliselt kaua Eestimaast lahutatud olnud, kuuludes Pihkva kubermangu, ja kauemat aega vene mõju all elanud, milline Setumaal praegugi olemas, kuigi vähemal määral. Setu hõimust on üks osa täielikult venestunud. Teine osa on aga siiski eestlastena püsinud, olgugi, et nende juures on vene mõju enam ehk vähem märgata. Eesti valitsuse ajal asutatud eestikeelsete koolide, Piirimaade Seltsi, teiste hariduslike organisatsioonide ja üksikute eesti haridustegevlaste mõjul on aga setu hõim praegu rahvuslikult ärkamas ja uut eesti-setu hariduselu loomas. Setumaal on asutatud terve hulk hariduslike ja majanduslike organisatsioone Saamuel Sommeri ja teiste algatusel, on korraldatud setu rahva- ja laulupidusid. Ka on setu vallad ja koolid võimalikult eraldatud venelaste omadest. Setu koolides õpetatakse eesti kirjakeelt, kuid haridustegevuses praeguse setu rahvapõlve juures tuleb õige suurel määral tarvitada lõuna-ida-eesti murret ehk n. n. setu keelt, mis on kodumurdena setudele kõige paremini arusaadav ja millise kaudu pääseb praegu setudele kõige lähemale. Setukeele tarvitajate hulk on selleks väike, et iseseisvat setu kirjandust ja kultuuri ilma välispoolse toetuseta välja arendada. Ta on aga siiski küllalt tähtis abinõu selleks, et setusid venemeelsusest võõrutada, oma hõimu ja eesti rahvast armastama ja eesti kultuurist lugu pidama õpetada.

Lõppeks tuletame hõimupäeval meele kõiki kodumaal asuvaid eestlasi, arvult 1 miljon. Nemad on Eesti riigi loojad ja kandjad ühes teiste rahvastega Eestis, ja Eesti kultuuri arendajad kodumaal. Kodueestlaste loodud kultuur on varasalveks ka väliseestlaste kultuurile, mida jällegi väliseestlased omalt poolt väärtuslike lisandustega rikastavad. Ainult kodu- ja välis-Eesti kultuurilise koostöö abil suudame ühist eesti kultuuri kõrgemale astmele arendada ja selle ümber kultuuriliselt koondada kõiki väliseestlasi.

Kodumaad ja välis-Eestit ei saa poliitiliselt ühendada, sest väliseestlased asuvad teistes riikides ja kuuluvad teiste riikide seaduste alla. Küll aga võivad kõik eestlased üle kogu maailma ühendust pidada kultuurielu aladel, moodustades ühiselt Eesti rahva ja kultuuri, mis ulatub üle Eesti vabariigi piiride, olles esitatud pea kõigis maailma

riikides sõbralikuna kultuursidemena Eesti ja kõigi maailma riikide ja rahvaste vahel.

Kuigi eesti rahvas ja kogu soome-ugri hõim on arvuliselt väike, võib ta siiski suur olla omis tegudes ja kultuuris. See olgu meie kõigi eesmärk nii kodumaal kui ka välis-Eestis.

Hõimuorganisatsioonide keskkoondis Fenno-Ugria.

## JAAN TÕNISSON HÕIMUTEGELASENA.

Tema 60-nda sünnipäeva puhul 22. detsembril 1928.

Väga mitmekülgse ja haruldaselt energilise tegelasena on Jaan Tõnisson alati suurt huvi väljendanud ka hõimu- ja välis-Eesti küsimusile. Tema ajaleht „Postimees“ on kogu tema juhtimise ajal avatud olnud neid küsmusi käsitlevatele kirjutisile, mitte ainult Eestist, vaid ka eesti asundustest üle kogu maailma, Soomest, Ungarist, Liivist ja muiltki hõimurahvastelt. Rida neid kirjutisi on J. Tõnissoni enese sulest.

J. Tõnisson võttis juhtivalt osa eesti asunduste päevast Narvas 1912, väljendades omas peokõnes väga huvitavaid mõtteid väliseestlaste tähtsusest sise-Eestile, võrreldes neid muinas-Kreeka vähearvuliste kultuurikandjatega, kes omal ajal kogu maailma kultuurile suurt tõstvat mõju avaldasid, selle juures omavahelisse ühendusse jäädes ja oma kultuuri ühiseid algjooni alalhoides ja edasiarendades.

Ungarit on Jaan Tõnisson külastanud juba enne ilmasõda. Samuti on Eestis viibinud Ungari tegelased pea väljavõtteta Jaan Tõnissoni külastanud (Dr. A. Bán, endine Ungari peaminister krahv Paul Teleki, „Kalevipoja“ tõlkija Béla Vikár j. t., kõnelemata siinsest Ungari kolooniast — saatkond, teadusmehed). Paljude Ungari juhtivate tegelastega ühendab Jaan Tõnissoni isiklik tutvus ja sõprussidemed.

Soomes on Jaan Tõnisson viibinud mitmel puhul. Eriti tähtsaks Eesti riigi algusele kujunes tema sõit esimese Eesti välissaatkonna juhatajana Lääne-Euroopasse läbi Soome, kus sel ajal parajasti oli võimul kommunistlik valitsus, kes aga Eesti välissaatkonnale takistus ei teinud, vaid selle sõitu isegi kõigiti soodustas, suurelt osalt endise tutvuse tõttu saatkonna liikme Mihkel Martnaga.

Jaan Tõnisson on kirjutanud Eesti-Soome Hõimualbumis I 1926. a. 8-leheküljelise artikli Soome-Eesti lähenemise reaalpoliitilistest

sihtjoontest. See on õieti kõige parem Soome-Eesti vahekordi käsitlevaist kirjutisist kuni viimase ajani, kuna selles käsitletakse Soome-Eesti lähenemise võimalusi õige realselt, ilma illusioonideta, kuid kaugemas perspektiivis siiski sügav-optimistliku põiheliga.



Jaan Tõnissoni riigivanemaks olemise ajal peeti III soome-ugri kongress Budapestis, millest võttis osa paarkümmend referenti ja üle kolmesaja kuulaja Eestist. Samuti peeti paar nädalat hiljemini esi-

mene välis-Eesti päev, mida J. Tõnissoni ja tema valitsuse nimel ter-  
vitas haridusminister dr. A. Mõttus.

Siin puhul ei saa nimetamata jätta seisukohtade lahkuminekuid  
J. Tõnissoni ja paljude hõimutegelaste vahel selle kohta, kas on praegune aeg küllalt soodne kultuuriliste sidemete uuesti sõlmima hakkamiseks Venemaal asuvate eestlastega. Suurem osa hõimutegelasi peab seda siiski juba praegu võimalikuks, kuna J. Tõnisson ühes mõningate teistega peab tarvilikuks selle algamise edasilükkamist. Loomulikult ei tähenda see vaadete lahkuminek üldist lahkuminekut hõimu- ja välis-Eesti töös, ja kindlasti võib loota, et J. Tõnisson tulevikuski välis-Eesti ja hõimuküsimuste arendamisel ei keela oma huvi, kaastööd ja toetust.

Õnnesoovidega Jaan Tõnissonile tema 60 sünnipäeval ühinevad kodumaalastega ka paljud väliseestlased ja hõimurahvaste tegelased. Nendega ühineb ka asutis Fenno-Ugria ja ajakiri „Eesti Hõim“ ühes „Väliseestlasega“, kellest viimane võlgneb tänu oma ilmuma hakkamise ainelise võimaluse eest just Jaan Tõnissoni valitsuse poolt lubatud toetusele.

*Villem Ernits.*

## AMEERIKA EESTLASED.

Mõned nädalad tagasi, juuni algul, veel New Yorgis olles, kirjutas dr. Speek Washingtonist, et tema on kutse saanud esineda väliseestlaste kongressil referaadiga Ameerika eestlaste üle. Et aga temal kahjuks võimata on käesoleval suvel kodumaad külastada, ühes sellega ka kongressil kõnelda, palus tema mind, kelle sõit, nagu tema seda teadis, juba täiesti kindel oli, ülalnimetatud referaati oma peale võtta. Nii sattusin siis mina, juhuslikult väliseestlaste esindajaks, ehkki ma ennast, oma kodumaalt pikemaajaliste äraolekute peale vaatamata, väliseestlaste peresse arvata ei tahaks.

Kohe algul peame äratähendama, et Ameerika eestlaste kohta senni puuduvad igasugused kindlad andmed. Ei ole mingeid tõsisemaid uurimistöid korraldatud ei nende arvu, ei tööalade, majandusliku seisukorra, ega ka nende hingeelu kohta. Katseid on küll tehtud statistilisi andmeid koguda, need katsed ei ole, kahjuks, täiel määral soovitud järeldusi annud. Andmete puudusel põhjeneb minu ettekanne peaaesjalikult isiklikkudele vaatlustele, läbikäimistele ja jutuajamistele tuntumate kohalikkude seltskonnategelastega ja ka käidavamale üldar-

misele, mida siit ja sealt olen kuulnud eestlaste elu-olu kohta, eriti New-Yorgis, ja ka väljaspool New-Yorki, eestlaste eneste käest.

Suuremaks koonduskohaks Ameerikasse väljarännanud eestlastele on suurlinnad, peasjalikult New-York, sest on ju New-York Ameerikasse sisserändamise pea keskkohat, punkt, kuhu enamuse harilikult peatuma jääb. Nii on statistiliste andmete järele teada, et viie aasta kestes 1921—1926 on kogu 1.615.000 emigrandist 1.400.000 New-Yorgi kaudu Ameerikasse sissetulnud. New-Yorgi üle 6.000.000 elanikust on 4.000.000 võõrast rahvusest; 2 miljoni isegi võõrsil sündinud. Üks New-Yorki iseloomustav nähtus on see, et teatud rahvused koonduvad ise linnaosadesse, oma elu elades ja oma keelt kõneldes.

Küsimusele: kui palju on New-Yorgis eestlasi? — ei saa kindlat vastust anda ja ei paista isegi olevat mingit võimalust seda küsimust lahendada ka tulevikus. Nagu teada, puudub Ameerikas passisüsteem ning elanikkude registreerimine; elada võib, mis nime all keegi heaks arvab; tahab keegi kaduda suurlinna möllavasse elusse, on see temal kergem kui kerge, sest puuduvad abinõud teda ülesleida. Olen kuulnud, et paljud eestlased sarnaselt elavad ja teiste eestlastega sugugi läbi ei käi. Põhjusi selleks on nii mitugi, — kas ollakse pahased kellegi peale, ehk on neil muud põhjust ennast varjata; või jälle on nad pettunud omis lootustes Uues Ilmas soovitud õnne leida, ja selle pettumuse mõjul on vaimliselt sedavõrd rõhutatud seisukorras, et lihtsalt kedagi näha ei taha. — Arvatakse siiski, et umbes viie tuhande eestlase ümber peaks New-Yorgis ja tema ümbruses asuma. Oma kindlat linnaosa, nagu see on suurematel rahvustel, eestlastel ei ole, kuigi teatud tendentsi märgata on üksteise naabruses elama asuda, — nii leidub rohket arvul eestlasi Manhattanis 125 tänava ja Viienda Avenue ümbruses, lähemas naabruses soomlaste, venelaste ja juutidega. Edasi leidub eestlaste koondusi South Brooklyn'is, Bronx'is, Long Island'is, mõnikümmend Eesti perekonda Bogota's ja Teaneck'is, viimased asuvad küll New-Jersey osariigis, kuid nii lähedal New-Yorgile (linna südamest, Manhattanist, ainult mõned miilid eemal), et suurem osa nende linnades asuvatest inimestest New-Yorki tööle käivad.

Ka jääb teadmatuks eestlaste üldarv Ameerikas. Näiteks Ühisriikide Kongressi statistiliste andmete järele olla üle 200.000 inimese Eestist Ameerikasse tulnud. Kes need tulijad oma rahvuse poolest olid, ei ole öeldud, kuid kindel on, et nad kõik mitte ei võinud eestlased olla, ja et ka praegu Ameerikas nii palju ei ole. Ameer-

riklastele Eesti üle kõneldes harilikult küll tuuakse nimetatud arv, rahvuse küsimust mitte puudutades, sest mida suurem arv, seda rohkema huviga jälgitakse Ameerikas iga küsimust. „How big it is?“ (kui suur see on?) on harilikult esimene ja puht ameerikalik küsimus tegelikult iga asja kohta. Hiljuti ühes kõnes Eesti üle, kus Eesti haridusest ja kirjaoskamise kõrgest protsendist parajasti jutt oli, küsis keegi kuulajatest vahele, et „kui suur on siis see Eesti?“ Mille peale üks Eestile sõbralik ameeriklane õige teravalt vastas, et „jälle see puht ameerikalik küsimus, kus igat asja ainult füüsilise suuruse mõõtude järele hinnatakse! Eesti on väike, siiski vähe suurem kui Shveits, kuid ühte peab ütleva, et Eesti on nii suur hariduslikes mõttes, et meie, Ühisriigid, nii suur ei ole olnud ja ei tea millal nii suureks saame, et meil kirjaoskamatus kaoks“.

Eestlaste üldarvu kohta Põhja Ameerikas lähevad arvamised lahku vanemate sealolijate ja seltskonnategelaste keskel. Mõned usuvad, et neid mitte üle kümne, isegi üle viie tuhande Põhja Ameerikas ei ole, ja New-Yorgis mitte üle paari tuhande, sest kunagi ei ole veel neid siin üle kuue-seitsme saja inimese korraga kokku saadud. Teisest küljest ütleb dr. Speek, et 20 aastat tagasi, kui tema veel New-Yorgis oli, pidanud nende tolleaegsete järelepärimiste ja arvamiste järele Põhja-Ameerika Ühisriikides ja Kanadas umbes 50.000 kuni 60.000 eestlast olema. Vist ainult ühe aasta kestel, kas see oli 1908 või 1909, oli neid Ameerikasse tulnud üle 1.000 isiku. Nii arvab dr. Speek, et eestlaste arv Ühisriikides ja Kanadas 50.000 ümber peab olema, kuigi oletada võib, et kaunis suur protsent, võib olla umbes 25%, Eestile kaduma on minemas. — Sarnast arvamist avaldavad enda kohta ka teised rahvused. Itaallased ütlevad, et ka nendest umbes 25% Itaaliale kaob. Juudidki, kes on tuntud üleilma oma rahvuse alalhoidmisega, visa vastupanusega igale ümberrahvustamisele, arvavad, et isegi neid 25% ameeriklasteks muutuvat. — Mõne aasta eest tehti katse enam-vähem kindlaid andmeid koguda Ameerika eestlaste üle. New-Yorgi Eesti konsulaadi sekretäär härra Kuusik, kes sel ajal New-Yorgi ülikoolis magistri teaduskraadi saamiseks töötas, kavatses 1925 oma magistri tööd kirjutada eestlaste üle Ameerikas. Selleks tufi teatud mõttes uurimistööd teha, mida senni keegi puudutanud ei olnud. Teisest küljest aga loodeti kasu saavat ühenduse loomiseks laialipaisatud eestlastega. Korraldati ankeet teadete kogumiseks ja ankeetlehed saadeti igale poole, kus oli vähegi teada, et seal asub eestlasi. Ankeedis küsiti: 1) kui palju eestlasi arvatakse olevat

teatud osariigis ehk maakonnas (perekonnad ehk hingede arv? 2) millal asusid sinna esimesed eestlased? 3) mis ametis on suurem osa eestlasi? 4) kas on olemas seal mõni eesti selts? 5) kas seal ligidal on olemas teisi eesti asundusi? 6) millal asusid Ameerikasse esimesed eestlased, kuhu kohta (kui võimalik, siis nende nimed)? 7) kui suured on keskmised talud ja missugune nende pea tuluallik, ja nõnda edasi. — Vastusi tuli kaunis ruttu, saadi mõned uued aadressid, kuhu oma kord jälle kirjutati. Mõned saatsid ankeetlehe täitmise kõrval pikad kirjad omast elust, mis sageli päris huvitavad. Laiali saadeti 10.000 ankeeti, vastuseid saadi ainult 2000 ümber. Üldiselt aga ei annud ankeet siiski soovitud järeldusi, paljude poolt võeti ta vastu eestlasele omase umbusaldusega, — et mine tea, missugune tagamõte sellel teadetekogumisel on. Paljud, nagu pärast poole teada saadi, kellel kodumaalt lahkudes mõned vanad patud südame peal (ja sarnaseid on üsna palju), arvasid, et Eesti valitsus tahab nüüd neid vastutusele võtta, ja nähtavasti otsustasid paremaks targu ja ettevaatlikult ankeeti ignoreerida. Ka äärmiste pahempoolsete kalduvustega inimesed ei näidanud suuremat vastutulekut üles; paljud ei vastanud lihtsalt hooletuse tõttu. Ankeedi abil kokku saadud aadresside arv on umbes 2500; suurem hulk neist on mitte üksikute inimeste, vaid perekondade aadressid.

## TEATED EESTI SELTSIDE ELUST AMEERIKAS.

Saadud peajaslikult härra M., Edu seltsi praeguselt esimehelt ja ühelt vanemalt seltskonnategelaselt  
New-Yorgis.

Saadud andmed kõnelevad peajaslikult New-Yorgi eestlaste elust ja nende organiseerimisest, kuid arvatakse, et elutingimused, tööolud ja majanduslik järg on enam-vähem sarnased igal pool, kuna aga New-Yorgi eestlased on kõige paremini organiseeritud ja neid asub seal kõige rohkem ühes koos. Esimene eesti selts, mis New-Yorgis asutatud, oli „Ameerika Eesti Heategev Selts“, asutatud 1897. aastal. Asutajaist, keda 7—8 inimest, olid tuntumad tege- lased: Aleksander Sarei, Eduard Meldorf, Aleksander Rebane. Seltsi eesmärk oli heategev ja kultuuriline; abiandmine oma liigetele hai- guste ja õnnetuste korral. Suurem osa New-Yorgi eestlastest olnud sel ajal meremehed, kes juhuslikult siia asunud. Mitu aastat hil-



jemini, 1905, asutati Eesti selts „Lootus“ puhtkultuurilise eesmärgiga.

1905. aasta revolutsiooni tagajärjel ja kurbade sündmuste mõjul Eestis, mil puhul hulk meie tuntumaist tegelasist oli sunnitud kodumaalt lahkuma, põgenevad nii mitmedki neist Ühisriikidesse, sinna vabaduse töötatud maale. Huvi poliitiliste küsimuste kohta võtab seltskonnas hoogu.

1906. aastal asutatakse „American Labor Party (Tööliste Erakonna) Eesti osakond“, mis samal aastal „Sotsiaaldemokraatlikeks Eesti Ühiseks“ ümber muudetakse.

1909. aastal asutatakse „Ameerika Eesti Kirjanduse osühisus“, mis eesti keeles uut sotsialistlikku nädalalehte „Uus Ilm“ välja annab.

1910. aasta kevadel ühinevad New-Yorgi kaks seltsi, nimelt „Ameerika Eesti Heategev Selts“ ja „Lootus“ üheks „New-Yorgi Eesti Seltsiks“, jäädes truuks oma endistele põhimõtetele — heategevusele ja kultuurilisele eesmärgile. Selle seltsi tegelastest võib nimetada — Hans Pimsoni, John Metsalod ja John Paisti.

Üks vanematest Eesti seltsidest on „New-Yorgi Eesti Spordi Selts“, mis 1916. aastast peale enam-vähem organiseeritult tegutseb. 1919. aasta kevadel muudetakse ta „Eesti Ameerika Jõustiku Klubiks“, missuguse nime all ta on praegugi tuntud.

Põrdepunktiks väliseestlaste meelsuses ja ilmavaates oli ilmasõjale järgnev Vene revolutsioon ja Eesti vabariigi iseseisvaks kuulutamine. Paljude mõtted ja vaated olid nagu segi paisatud, mis aega nõudis, et neid välja selgitada. Üldise teadmatuse ja vale informatsiooni mõjul puudus siinsete eestlaste seas selge ettekujutus kodumaa sündmustest. Kommunistliku tugeva agitatsiooni mõjul leidis äärmine pahempoolne ilmavaade suuremat poolehoidu. Juba 1917. aastal, peale revolutsiooni, tungisid kommunistid New-Yorgi Eesti Seltsi sisse ja võtsid hälteenamusega seltsi tegevuse ning selle varanduse oma kontrolli alla. 1906. aastal asutatud Sotsiaaldemokraatline Eesti ühisus ühines Ameerika sotsialistlike parteiga ja sai selle osakonnaks, ühinedes 1918. aastal Ameerika tööliste parteiga, kommunistidega, selle osakonnaks saades. Ka teistes Ühisriikide linnades, näiteks Philadelphias, Bostonis, Detroitis, San-Franciscos muutus eesti seltside elu äärmiselt käremeelseks; kommunistid omade karjuvate võtetega tegid suurt lärmi, kuna mõõdukamad elemendid tagasihoidlikult kõrvale hoidusid ja äraootavale seisukohale asusid.

Vastukajaks Eesti kommunistide tegevusele kutsuti 1919. aasta kevadel ellu „Ameerika Eesti Ühisus“, mille peaesmärgiks oli kaasa töötada Eesti iseseisvuse tunnustamise kasuks Ühisriikide poolt. Ameerika Eesti ühisus töötas selles sihis kooskõlas Leedu, Läti ja Ukraina rahvustegelastega. Asutati üks nende nelja rahva keskkomitee New-Yorgis — League of Estonians, Letts, Lithuanians and Ukrainans of America.

Huvitavaks ajalooliseks dokumendiks neilt päevilt on petitsioon Ühisriikide presidendile Warren C. Hardingile Eesti soost Ameerika kodanike nimel, milles palutakse presidenti „teha kõik, mis tema võimuses, et kindlustada Eestile täielikku tunnustamist iseseisvana vabariigina,“ tuues etnograafilisi, poliitilisi, majanduslikke ja hariduslikke andmeid selleks, et Eesti on juba näidanud, et ta on iseseisvuseks küllalt küps. Alla on kirjutanud: rev.\* Conrad Klemmer, J. W. Tiedeberg, C. Flink, Isaac Mikkal. Need allakirjutanud isikud käinud isiklikult Washingtonis, Valges Majas, presidendile palvekirja üleandmas.

Kunni 1922. aastani ei olnud peale kommunistide ja Ameerika Eesti Ühisuse New-Yorgis teisi Eesti seltsi.

Spordi selts sattus täiesti kommunistide mõju alla ja toetas kogu aeg kommunistlikku ajalehte „Uut Ilma“.

1922. aasta detsembris kutsuti ellu „New-Yorgi Eesti Selts Edu“, mis on senni püsinud ja laialisel rahvuslikul alusel kogu aeg tegutsedes hulga rahvuslikult mõtlejaid eestlasi oma ümber koondanud. „Edu“ selts on koht, kuhu Eestist tulijad hari-likult esimesena lähevad, mis igale avatud, kus vanemad siinolijad neile hea nõuga alati valmis on abiks olema, sageli ka aitavad tööd leida. „Edu“ seltsis käivad eesti ajalehed, mõne aasta eest asutati raamatukogu, kus praegu umbes 500 köidet eesti kirjandust. Seltsi tegevliigete arv on praegu kuuekümne ümber. Tuntumad tegelased on: Härra Murley, seltsi praegune esimees, pr. ja hr. Pierce'id, hr. Heinrich Koppelman, Martin Lauer ja teised. Aastate kestel kasvasid „Edu“ seltsist välja kaks teist seltsi, nimelt „New-Yorgi Eesti Muusika Klubi“ (1924 või 1925) ja 1926. a. „New-Yorgi Eesti Klubi“. Mõlemad rahvuslikud seltsid nagu „Edu'gi“, kuid neisse koondusid peaaesjalikult inimesed, kellel omad lahkuminevad huvid olemas. Muusika Klubi eesmärk, nagu seda ta nimi näitab, oli muusika ja kunsti edendamine; ja peab ütlema, paari aasta kestel on siin

\* ) Rev. = reverend (auväärilik), kirikuõpetaja tiitel Ameerikas.

palju tööd tehtud, palju on kontserte antud, mitmel korral on korraldatud Eesti raadio õhtuid, kus eesti laul raadio teel miljonitele Ameerika kuulajatele edasi anti ja suurt huvi ja heakskiitmist teenis.

New-Yorgi Eesti Klubi eesmärk on koondada oma ümber eesti haritlasi. Et selts veel noor, ei ole tema tegevus kindlat kuju omandanud, kuid eesmärk on kahtlemata kultuurne, eesti haritlaste huvidele vastav.

1924. aastal asutati „Kiire“ selts, mille alus poliitiline, et toetada kommunistide häälekandjat „Uut Ilma“. Vähe hiljem asutati Eesti Tööliste Klubi, mis ka kommunistlikku laadi.

Viimase paari aasta kestel tundub New-Yorgi seltside elus poliitilist kainenemist. Kommunismi poolt löödud lained jäävad rahulikumaks, internatsionaali asemel ei häbeneta enam öelda, et „oleme eestlased“, rahvustunne kergib võimsasti esile, näidates, et veri on ikkagi paksem kui vesi. Esimest korda peeti käesoleval kevadel ühine suur Eesti õhtu Eesti sportlaste toetamiseks, kuhu 700 eestlase ümber kokku oli tulnud. See oleks tegelikult esimene juhus, kus „Kiire“ ja „Spordi“ seltsid nõnda nimetatud kodanliste seltside ja elementidega ühiselt ja sõbralikult esinesid. Asutatud on seltside vaheline komitee, jällegi Kiire ja Spordi seltsi osavõtet, mis möödunud talvel sageli koos käis ja mille eesmärgiks on üldtähtsusega ja kogu eestlasi puudutavaid küsimusi lahendada. Neid ühinemise katseid peab südamest tervitama ja võib loota, et suurem arusaamine ja parem vahekord Ameerika väliseestlaste vahel valitsema saab ka tulevikus.

## „EESTI KODU“ EHITAMISE KÜSIMUS ON PRAEGU PÄEVA-TÄHTSUSEGA.

„Eesti Kodu“ — ühise eesti seltsimaja ehitamise küsimus on New-Yorgis pikemat aega harutusel olnud, see idee on isegi „Edu“ seltsi põhikirja ülesvõetud. „Edu“ seltsi Eesti-Kodu komitee poolt tehti omal ajal selle kasuks kihutustööd. Härra A. Pierce on selle küsimuse populariseerimiseks palju kaasa aidanud. 1925. a. kevadel mahutas härra Pierce kaks üleskutset sel ajal ilmuvasse „Ameerika Eestlasse“, eeskujuks tuues soomlasi, kellel mitu oma oma seltsimaja olemas ja kes oma asjaga hästi väljatulevad. Sel ajal oli mõte see, et asutatakse osauhisus, iga osatähe väärtus 100 dollarit. Viiekümne inimese ümber arvati nõus olevat osatähe ühekorraga omandama, kuid seda oli ikkagi vähe ja asi jäi soiku.

Hiljuti võeti küsimus uuesti üles ja seltside vaheline komitee töötab praegu ja lähemas tulevikus „Eesti Kodu“ ehitamise küsimuse kallal, mis kahtlemata rahvuslikuks ettevõtteks muutub. Raha küsimus teeb esialul peavalu, sest maja tahetakse head, heas kohas, kuhu kerge juurepääseda. Väljarenditavad äriruumid ja pidusaalid peaks küll sissetulekut andma ja ettevõtte kulud kahtlemata tasuma, kuid pealehakkamiseks on suuremaid rahasummasid vaja, ja laiemates massides ei ole veel usku ettevõttesse. Arvatakse, et vast leidub eestlasi rahamehi, kes „Eesti Kodu“ ehitamise etteotsa astuvad ja selle küsimuse kiiremalt lahendavad.

### EESTIKEELNE AJAKIRJANDUS AMEERIKAS.

Nii palju kui minul teada, ilmus esimene eestikeelne ajaleht Ameerikas 1896, ja nimelt „Ameerika Eesti Postimees“, väljaandja õpetaja Hans Rebane. Leht oli kiriklik, ilmus iga kahe kuu tagant ja nagu ta ise ütleb, „toob kiriku ja poliitika sõnumeid“. Üksikute numbrite järele otsustades, puhtusuliste teadete kõrval toob ta teateid ka eestlaste üle, siit ja sealt nende poolt saadetud kirju. 1905. a. sündmuste mõjul hakkasid pea ilmuma uued poliitilise iseloomuga ajalehed. 1909. a. asutatakse Ameerika Eesti Kirjanduse Osühisus, mille väljaandel ilmub uus nädalaleht „Uus Ilm“. Esimeseks toimetajaks on Peeter Speek. Ajaleht on sotsialistlik. Esimesed numbrid on sisukad ja huvitavad. Toimetus teatab, et kaastööd on lubatud „tuntud Eesti kirjanikkude poolt“ ja ka sotsialismi tuntumate teadlaste poolt, nagu näiteks Karl Kautsky'lt. „Uus Ilm“ oma vana nime all ilmub veel tänapäev, ja on sellega kõige vanem ja püsivam Ameerika eesti ajaleht. Ta on praegu osalt oma esialgse iseloomu kaotanud, enesest kommunistlikku häälekandjat kujutades ja osalt sihilikke fakte sisaldades, mis valitud, kombineeritud ja valgustatud kodanlise Eesti ja Ameerika kahjuks.

1908. ja 1909. a., vist ainult poolteist aastat, ilmub San-Francisco's „Töomes“ Eesti tööliste häälekandjana, kord kuus, mille sihiks pidi olema eestikeelset kirjandust edendada, eesti ajakirjanduse heaks töötada ja kõiksugu „vabameelset kirjandust ilma ette tuua“, nagu ta seda omas juhtkirjas ise ütleb. Lehe väljaandjaks oli härra M. Coffe, praegune Eesti aukonsul San-Franciscos. Kohalikkude kiriklikkude ringkondade poolt või õigem nende õpetajate hr. Felsbergi ja hr. Klemmeri poolt anti mõnda aega usulise sisuga ajakirja välja, baptistide „Ameerika Teekäija“ ja luterlaste „Ristirahvaleht“.

Edasi anti 1919. a. Ameerika Eesti Ühisuse poolt välja kuu- kirja „Estonia“, mis ilmus kaheksa kuud, et Eesti iseseisvuse mõtet propageerida. Peale eesmärgi saavutamist, see on Eesti Vabariigi tunnustamist Ühisriikide poolt, jäi leht iseenesest seisma.

Kunni 1925. a. kevadeni ei olnud suuremal osal Ameerika eestlastel oma häälekandjat, sest „Uus Ilm“ ei rahuldanud rahvuslikult mõtle- jaid inimesi, ja teda loeti vähe, sest rahva enamus nõuab erapooletust, õiglast faktide kirjeldust. „Uue Ilma“ tellijate arvu ei rehkendata mitte üle 200 \*). Vajadust Ameerika eestlaste või kogu väliseestlaste eestikeelse häälekandja järele tundsid kõik. Järjekordne katse tehti ajalehte käima panna, kui 26-ndal märtsil 1925. aastal ilmus uue ajalehe „Ameerika Eestlase“ esimene number, mis pidi olema hariduslik ja informatsiooni ajakiri, poliitiliselt era- pooletu. Ajaleht andis häid lootusi, võeti lugejate poolt heatahtlikult vastu. Ka lugejate arv tõusis lühikese ajaga üle 300 ja nende arv kasvas järjekindlalt, kuid algusest peale tehti viga, lehe väljaand- misel puudus kindel organisatsioon, puudus kindel käsi, kes oleks asja tunnud ja juhtida osanud. Pooleaastase ilmumise järele jäi leht järsku kinni majanduslikel põhjusil, tellimisrahad, mis järjekindlalt sisse tulid, saadeti tellijatele tagasi. — Viimane katse Ameerikas eestikeelset ajalehte välja anda tehti läinud kevadel, kus uus leht „New-Yorgi Eestlane“ ilmuma hakkas, ja täiesti ärilisel alusel. Esimise numbri järele on raske otsustada, ja tema tulevikku ette kuulutada, sest siin puudus tegelikult sisu, kuid oli rõhkkesti äride kuulutus, mis majanduslikult lehe ilmumist kindlustab ja lootust annab, et ajajooksul leht ka sisukamaks ja paremaks muutub. Vastu võeti leht jällegi häatahtlikult: nii suur on tarve ajalehe järele, kas või lihtsalt teadete saamiseks seltside omavahelisest elust. Loodame, et leht tulevikus tema peale pandud lootused täidab ja õigustatult Ameerika eestlaste häälekandjaks jääb \*\*).

## EESTLASTE TÖÖALAD AMEERIKAS.

Suurema osa Ameerikas viibivatest eestlastest moodustavad käsi- töölised. Esimesel kohal asuvad puutöölised, mille peale eestlased iseäranis osavad paistavad olema, siis tuleksid rauatöölised, rätsepad,

\*) „Uue Ilma“ enese toimetaja seletuse järele nende ridade kirjutajale Ameerikas 1927. a. sügisel pidi „Uue Ilma“ tellijate arv sel korral siiski 400 ümber olema; suurim tellijate arv olevat kunagi isegi 600 olnud. V. E.

\*\*\*) Uuemate sõnumite järele on seegi leht praegu seismas, vähemalt ajutiselt. Tehtavat katseid teda uuesti elustada. V. E.

maalrid. Naised aga on peajasjalikult maja- ja restoraaniteenijad ja õmblejad. Meestöölised, see on vanemad siinolijad, olla enamuses tööliste unionide ametühingute liikmed.

Vähemuses on iseseisvad ettevõtjad ja ärimehed, kellest suurem osa iseseisvatena ehitajatena-kontraktorina töötavad ja maade ostust ja müügist tulusid saavad. Tuntumad nimed ehitajate seas New-Yorgi ümbruses, eriti Bogota ja Teanecki linnade raioonis, on härrad Klemmer, Pihlaksaar, Wigger, Tiedeberg ja teised. Praegu asub seal ümbruses umbes 20 Eesti perekonda, võib olla 100 hinge, mitmed neist härra Klemmeri soovitusel. Nooremad pealetulijad asuvad sageli sellesse eesti asundusse, vanemate siinolijate juure tööle käies, niikaua kui amet selge ja raha kogutud, et siis iseseisvalt tööd alustada. Nimetatud asunduste eestlastel on suuremalt jaolt omad majad, autod, elavad võrdlemisi hästi, ja mis peasi, tunnevad end iseseisvatena, oma enese peremeestena, mille tõttu enesetunne teistsugune, kui neil, kes tööd sageli otsima peavad ehk koguni tööta olema, nagu möödunud talvel, kus sageli kuulus kaebusi tööpuuduse üle, tööstuskriis päris teravaks oli muutunud. Bogotas ja Teaneckis on terved tänavad eestlaste poolt üles ehitatud. 1925. aasta kohta kõneldi, et selle aasta suvel eestlased kokku olid ehitanud umbes 70 maja, edasimüümise otstarbeks, 700,000 dollari, s. o. umbes veerand miljardi senti väärtuses. Kõik majad on üheperekonna majad, kõigeuema aja nõutele vastavad ja kõiksugu mõnusustega varustatud. Ehitustöö ja maade ostmine on pealad, mis eestlastele mitte ainult New-Yorgis, vaid ka teistes Ühisriikide linnades ja osades, nagu Floridas, Californias, võimaldavad majanduslikult iseseisvaks saada.

Üksikutel eestlastel New-Yorgis on omad ettevõtted. Tuntud on härra Felsbergi, eesti baptistide õpetaja trükikoda, mille sissesead soliidne ja millel tööd alati laialt olla. Siis mõned kauplused, nagu Valdmanni kauplus, John Pillau rätsepaäri, Veberi pesukoda, Siuni päevapildiäri, Murley tööstus ja mõned teised. Kuid, nagu öeldud, on eestlaste ettevõtteid vähe. Üldiselt puudub eestlastel nähtavasti suurejooneline ettevõtja ja ärimehes vaim. Ka äriajamise tingimused on siin teised, palju keerulisemad, kui Euroopas, ja võistlus pea igal alal uskumatult suur. Seal juures kardavad eestlased harilikult riskeerida, kardavad kaotada nii suure vaevaga kogutud raha.

California kohta kõneldakse, et seal rohkem eestlasi ärialal tegutseb kui New-Yorgis. Nii olla San-Francisco's umbes 40 Eesti äri. Eestlaste tööaladest Ameerikas kõneldes ei või nimetamata jätta

eestlasi, kes siin omale farmid omandanud ja põllupidajateks hakanud. Kaugemal maa sees, näiteks Wisconsinis, Montanas, Oregonis, Washingtoni osariikides ja mujal on kohati mitmekümne perekonna suurused eesti asundused. Nende farmerite olukord, iseenesest mõista, sarnaneb üld-Ameerika farmerite olukorrale. Nagu teada, algas siin juba 1920.—1921. aastal põllumajanduse kriis, kus farmerid kohati sissemahutatud kapitalist ainult 1—2% teenisid. Praegusel ajal arvatakse, et see madal % mõnes kohas isegi alla nulli on langenud ja et farmerid tegelikult oma kapitali ära söövad. Nimetatud kriisi põhjusi on palju, millest siin aega ei ole üksikasjaliselt kõnelda, kuigi see küsimus on väga huvitav. Arusaadav, et nagu alati, võivad ka farmide seas erandid olla, näiteks kus ühendus suurlinnadega kerge ja farm sellelõttu head sissetulekut anda võib ja oma harija vaeva ausasti tasub.

Teiselaadiliseks ettevõtteks, kuid huvitavaks ja laiajooneliseks töötab saada dr. P. A. Speek'i poolt hiljuti Washingtonis asutatud Ameerika seltskondlik-majanduslikkude probleemide uurimise ja selle üle raporteerimise instituut, nime all „American Correspondent Service“.

Üldiselt peab aga tähendama, et eesti haritlasi, kes Ameerika Ühisriikidesse tulles oma teenistuse alal kas arstidena, juristidena ehk kooliõpetajatena seal teenistust oleks leidnud, on vähe, vast ainult mõned üksikud, kes kuidagi juhuslikult hakkama saanud. Peataktuseks on keeleküsimus. Teoreetiliselt on võimalik inglise keelt põhjalikult äraõppida, kuid aktsent jääb ikkagi, mille tõttu enamasti iga sisserändaja ameeriklaste silmis „välismaalaseks“ jääb, kuna aga sisserändajate lastel küll juba teised väljavaated võivad olla.

### AMEERIKA EESTLASTE MAJANDUSLIK JÄRG.

Majanduslikult on siinsed eestlased enamasti keskmisel järjel, ei ole vaesed ega rikkad, aga nii, et omaga läbi saab. Vanemad siinolijad on end majanduslikult küll suutnud sedavõrd kindlustada, et töötaolek töökriiside kordadel neid enam ei kohuta, kuna noorematel pealetulijatel seisukord sageli raskeks võib muutuda, iseäranis kui tööd ei ole ja inimene haigeks jääb. On üksikuid, kes juba 30 aasta ümber siin olles, nõnda ütelda, majanduslikult haljale oksale on jõudnud ja mitte ainult unes, nagu see on lugu suurema osa sisserändajatega, vaid võib olla pea juba käega oma esimest miljonit dollarites katsuda võivad. Kuid kordan, need on üksikud, kes oma asjaga vast niisama

kaugel, kui mitte kaugemal oleksid, kui nad kodumaale oleksid jäänud, sest harilikult on need inimesed, kel sisseloodud äriiline vaim ja ettevõtlikkus ei puudu. Üldiselt peab ütleva, et ehk küll palgad Ameerikas kõrged on, ei saa suuri varandusi kokku panna, kes mitte äriaga ei tegutse. Palgad aga, nagu seda olude tundjad tähendavad, „ei pane enam vastu nagu vanasti, kus palgad küll odavamad, kuid elu oli ka odavam.“

Ameerika eestlaste elu standart on kahtlemata kõrgem kui keskmine elu standart kui kodumaal. Väljaarvatud mõned üksikud, kes millestki ei hooli, on Ameerikas rahvamasside elutingimused enam-vähem ühed. Ameerika massproduktiooni tõttu erineb sealne elu täiesti Euroopa omast. Standartkaubad, riietus, toiduained on võrdlemisi odavad ja kättesaadavad kõigile, kuna nad iseenesest seal mingit luksust ei kujuta, kuid eemalt vaatlejas sageli siiski kadedustunnet äratavad.

## HARIDUS JA ÜSUELU AMEERIKA EESTLASTE KESKEL.

Sarnast tungi kõrgema hariduse järele, nagu see kodumaal mõned aastad tagasi harilikuks nähtuseks oli, ei ole Amerika eestlaste seas märgata, kuna aga harilik on High School'i lõpetamine, mis vastab Euroopa gümnaasiumi 6 klassile. Arvatavasti on see osalt seletatav sellega, et ülikoolides õppimine on võrdlemisi suurte kuludega seotud, sest õppemaksud on kõrged; alg- ja highschool'i haridus on aga kõigile kättesaadav. Teisest küljest, tegelikus elus ei anna ülikooli lõpetamise diplom Ameerikas mingeid erilisi eesõigusi koha leidmisel. Enam hinnatakse töö praktikat. Sellest siis tuleb, et 17—18 aastased poisid ja tüdrukud, nii ruttu kui saab, katsuvad valida omale tööala ja sellel alal ennast täiendavad, ja seda sageli lapsed jõukatest perekondadest, kellele koolitamine mingeid ainelisi raskusi ei teeks, ja kes Eestis asudes omad lapsed kahtlemata ülikooli oleksid saatnud.

Seal juures ei puudu siin muidugi ka mitte eesti üliõpilased. Ainult New-Yorgis arvatakse eesti üliõpilaste arvu 25 peale, ühesarvatud need, kes Eestist siia õppima on tulnud; ka teistest ülikoolidest on teateid, et üksikud eesti üliõpilased on siin ja seal õppimas. Eestlaste auks peab ütleva, et nad on harilikult head õppijad ja jõuavad hästi edasi, sellepeale vaatamata, et keele küsimus teeb neile algul loomulikult raskusi.

Usuküsimuses ei ole Ameerika eestlaste seas suuremat intensiivsust märgata. Kirikus käiakse vähe, järjekindlalt ainult teatud kitsam



ringkond. New-Yorgis on küll kaks eesti kogudust, kus igal pühapäeval eestikeelseid jumalateenistusi peetakse. Eesti baptisti koguduses peab teenistust härra Felsberg ja luteruse koguduses — härra Klemmer. Peale selle käib härra Klemmer vahete vahel ka Bostonis ja Wisconsinis teenistust pidama. Mõlemad kogudused on väiksed, sest paljud eestlased on ennast Ameerika koguduste alla võtnud, see on lähema kiriku alla selles ümbruses, kus nemad asuvad.

## AMEERIKA EESTLASTE SUHTED KODUMAAGA.

Huvi, heatahtlikkusega ja imetlusega jälgitakse vana kodumaa sündmusi, kuigi enamusel, kes näiteks üle 20 aasta sealt on ära olnud, ei ole reaalselt ettekujutust siin valitsevatest oludest. Paljude käest kuuled soovi kord ikka Eestis käia, siis näed kuidas seal meeldib, ja võib olla jääks ka sinna. Oma töö ja tegevusega ollakse aga kohapeal sellevõrra seotud, et võimata on aega leida ja kodumaa külastamine jääb nii mitmelegi tuleviku unistuses. Iga aastaga suureneb siiski järjekindlalt Eestisse minejate arv. Mindakse tihti terve perekondade kaupa. Vanemad väljarändajad on oma rahvuse täielikult alalhoidnud, ka need, kes aastat 30 Ameerikas on elanud. Läbi saadakse ameeriklastega hästi, lähem südamlilik seltskondlik läbikäimine aga puudub, sest hingeliselt on nad ju võõrad, iseloom ja huvid teised.

Väljarändajate traagika on, et nad kunagi võõrsil täiesti koduneda ei suuda. Paljude kavatsus on kord vanuses jäädavalt tagasi vanale kodumaale asuda. Hiljuti siin korraldatud uurimistöös väljarändajate üle tuli uurija otsusele, et täiskasvanud muulane ameerikaniseerub täielikult ainult siis, kui ta siia maamulda maetakse.

Teistsugune lugu on teise põlve väljarändajatega, see on siin sündinud ehk siin kasvanud Eesti lastega. Minu arvamine on, et need on tegelikult kodumaale ja rahvale kaduma minemas. Ununeb isegi eesti keel. Kahjuks ollakse paljudes perekondades ka nüüd veel arvamisel, — et kuhu sa selle eesti keelega ikka lähed, õpi parem inglise keel selgeks, siis on sul kõik teed lahti\*). Teisest küljest puuduvad kasvaval noorel põlvel mälestused kodumaast, selle võluvast loodusest, — nende kodu on Ameerika, ei ole ka millegagi võr-

---

\*) Toonitan siingi kohal, et Ameerika eestlaste suurim puudus on just igasuguste eestikeeliste koolide, ka pühapäeva koolide puudus. Et neid senni pole asutatud, nagu on seda teinud pea kõik muud rahvad Ameerikas, on igatahes väga suur kahju. Nende asutamine on võimalik, ja seda peaksid Ameerika eestlased tulevikus kindlasti tegema. V. E.

relda sealseid olusid. Ja Ameerika koolide kasuks peab ütlema, et nende tugev külg on oskamine patrioote kasvatada, armastust ja austamist maa, rahva ja oma lipu vastu. — Raske ja vastutusrikas on üleanne kõiki neid muulasi ameeriklasteks muuta, nende haridust ja kasvatust juhtida. New-York näiteks on nagu põhjatu sulatuspada, „melting-pot“, mis kõike vastu võtab, millest väljatulles kõik on väliselt ühtlustatud, amerikaniseerunud. Muulaste ümberrahvustamine, „forging of Americans“ on Ameerikas praegu päevatähtsusega küsimuseks, ja arvan, et ameeriklased hiilgavaid resultate selles mõttes saavutavad, igatahes paremini kui seda teised rahvad senni on osanud teha.

Armastus ja igatsus kodu järele on olemas iga väliseestlase hinges, mõnes võimsamalt, teises rohkem varjatud kujul; paljud katsuvad kogu mahasuruda omi tundmusi. Kuid arvan, et dr. Speek omas „Ränniku tervituses“ õigelt ja õrnalt suurema enamuse väliseestlaste hinges peituvaid tundmusi väljendab kogu oma laulu sõnades:

See kauge kodu mul meeles, kus ema mind ilma tõi.  
See maa ja rahvas mul keeles, kes eestlaseks truult mind löi...  
Mu koduks nüüd ilm piirita, mu teeks okeaan otsata,  
Kuid unustada sind ei saa, mu ime-kena kätkimaa!

Siin soojem tervitus sulle, mu nooruse kodumaa.  
Sa ikka veel kallim mulle, ehk sinust küll lahkun'd ma...  
Su viisid võimsad, kõlakad, su loodus-pildid ilmekad,  
Neist mälestused kaunimad mu radadel mind saadavad.

Siin sinu viisi ma laulan, mis südamest hoovab mul,  
Ja kauge kajana hüüan: Õnn ilusam osaks Sul!  
Kus merel iial ma sõuan, üks iha on saatms mind:  
Ma jälle tagasi jõuan, et näha veel kordki Sind.

*Eugenie Mutt.*

## EESTI ASUNDUS SKANDINAAVIAS.

Eesti asundus Skandinaavia riikides pole suur. Kolme riigi peale kokku — siia juurde arvatud ka liikuv element, merimehed, kes püsib nende riikide laevadel — vast kunni 300 inimest.

Rootsis koosneb see asundus peasjalikult Eestimaa rootslastest, kelledest suurem osa on siia asunud juba Vene aegu, mehed

tulles enamasti maapakku sõjaväeteenistuse eest, mehi ja naise ning lapsi, kes siia siirdunud ilmasõja aastail, mil Vene võimud hävitasid Naissaare idüllid ja tegid saare merilinnuseks, kus enam polnud asupaika eraisikuile. Nendest kui Eesti kodanikkudest, kes huvi tunnevad kodumaa vastu, võib vaevalt kõnelda. Asudes pikemat aega Rootsis, on nad assimileerunud Rootsi oludega, soetanud siin perekondlikke suhteid ja unustanud eesti keele, sagedasti täiesti. Kuigi osa neist veel pole astunud Rootsi kodakondsusse mitmesugustel põhjustel, mõlgub see kavatsus paljuil neist alati mõttes. Iga aastaga väheneb Eesti passide võtjate arv Rootsi kodakondsusse astujate arvel. Mõned üksikud eestlased, kes kah pikemat aega asunud Rootsis, on teinud ja teevad harilikult sedasama. Säärane element pakub üpris vähe võimalusi organiseerimiseks väliseestlaste kogumise ja koondamise mõttes, eriti kuna ta pealegi asub üksikult ja laialipillatult.

Eesti asundusest sõna tõsisemas mõttes võiks kõnelda ainult Daani suhtes. Kopenhaagenis leidub mõnikümmend eestlast mitmesugustelt kutsealadelt, kes küll harilikult elavad kehvades oludes, kuid peavad väimlist sidet kodumaaga. Nende eestlaste ühendajaks lüüks oli kunni 1927. aastani energiline härra Rumesen, kes aga nüüd piimaasjanduse eriteadlasena on siirdunud Eestisse ja astunud põllutöoministeeriumi teenistusse. Tema ja paari teise eestlase algatusel mõne aasta eest asutatud ühing nimega „Eesti Kodu“ likvideerus tänava ainelise jõu ja endohverdava huvi puudusel. Kopenhaageni eesti asundust on aga igatahes võimalik organiseerida ja kaasa tõmmata välis-Eesti liikumisse \*).

Norras on paigalasuvat Eesti ollust väga vähe; vast paar-kolmkümmend inimest. Paljud neist on esimese Vene revolutsiooni aegsed maapagulased, kes Eestile juba üsna võõraks jäänud. Mitmed on astunud Norra kodakondsusse. Vähem, tihedam asundus — vast kümnekond inimest — on asunud ja töötanud juba mitu aastat Svalbardi (Spitsbergeni) söekaevandustes. Üsna palju Eesti merimehi teenib Norra kaubalaevastikus. Need on Norras asuvaist eestlasist vast kõige kergemini võidetavad Välis-Eesti liikumisele.

Riias, 1. 6. 1928.

E. V.

\*) See peaks lähemal võimalusel sündima! Toim.

## MIDA ANDIS MEILE III SOOME-UGRI KONGRESS?

On juba möödunud pool aastat III soome-ugri kongressist Budapestis juunikuul 1928. a. See on juba küllalt kohane vahemaa selle kongressi saavutuste objektiivseks hindamiseks.

Kongressi kavale vastavalt tuleks selle päätähtsust otsida selle intellektuaalses sisus, kongressil esitatud kõnedes ja referaatides, mis ungarlaste poolt valmistatud grandioosse kava järele pidid pakkuma suurepärase ülevaate kogu Ungari, Soome ja Eesti kultuurelust. See otstarve saavutati mitmesuguste asjaolude tõttu ainult osaliselt. Vist oli osa süüd kongressi korraldajail, teine osa küll küllastajail, kõige-rohkem aga vist suvisel ilmal ja ilusal Budapesti linnal. Igatahes jäid mõnedki väga põhjalikud esimesejärgu teadusmeeste poolt välja-töötatud akadeemilised ettekanded kuulajate absoluutse puudumise tõttu ette kandmata, kuna teine osa kõnesid vähema kuulajatehulga juuresolekul esitati. Suuremat huvi äratasid majanduslikud ja sotsiaalsed küsimused, eriti aga soome-ugri vähemusrahvuste osakond, mille kuulajate arv ulatus Ferenc Herczegi kõne aegu välisungarlastest isegi vahest paarisajani.

Üllatusena tohiks tunduda, et kongressi ajal korraldatud Ungari karskuskoosolekuist võttis osa palju rohkem kuulajaid, kui paljuistki kongressi koosolekuist.

Kuid üksikute referaatkoosolekute ebaõnnestumisega pole kongressi teaduslik osa siiski mitte kaduma läinud: kõik kongressil peetud ja pidamata referaadid avaldatakse trükis, moodustades hiljemini tõsiselt arvesse võetava soome-ugrilise kultuurentsüklopeedia.

Kongressi tähtsamaks sisuliseks saavutuseks on selle lõpukoosolekul vastuvõetud resolutsioon soome-ugri instituutide asutamise kohta Ungaris, Soomes ja Eestis. Selle väga kaugele ulatuva resolutsiooni tõelikku väärtust võib aga hinnata alles tulevikus, kui senni udustes piirjoontes kujutletavad hõimuinstituudid on juba reaalsema kuju omandanud.

Suuremale maksvusele pääsis kongressi kunstiline osa, milles küll Eesti esines andjana teistest vähemal määral, vastavalt eesti kunstilise kultuuri ulatusele Soome ja Ungariga võrreldes, ühtlasi olenedes mõnesugustest korraldusküsimustest, mida eesti toimkond küllalt varakult ette ei nänud ega aimanud. Kunstimuljete vastuvõtjaina aga olid kongressi küllastajail tõelikud kunstipühad. Suur rida kontserte ungari

ja soome, osalt meie omagi parimast kunstist, suurepäraseid ettekanded rahvakunsti ja rahvatantsude alal, rikkalikkude kunstikogude ja muuseumide vaatlemine, kõik need muutsid Ungaris viibimise päevad tõelikkudeks kunstielamusteks.

Eesti ekskursiooni korraldajate hulgas kuuldus teatava määrani pahameelt, nagu oleks kongressi küllastajate suurem hulk võtnud kogu reisi lõbusõiduna. Kahtlemata oligi see nii, kuid sellepärast ei maksa siiski palju kurvastada, sest ka niisugusel Ungariga tutvumisel on oma tähtsus, vahest suuremgi, kui harilikult arvatakse. Selle reisi kaudu muutus Ungari kõigi küllastajate silmis elavaks realiteediks kõigi oma hääde ja halbade külgedega. Kahtlemata nägi igauks, et suuresti on liialdatud kõik need „hirmu ja õuduse jutud“, mida mõnikord ajakirjanduse veergudelt Ungari üle leida võib, kuigi Ungaris kõik asjad kaugelki nii pole, nagu seda paljud meist näha tahaksid.

Kongressi meeleolu tippe tuleb aga otsida selle pidulikumaimes momentes, otsekoheste hõimutunnete vastastikkusel väljendamisel, nagu vastuvõtul Ungari piirijaamas Szobis ja Budapestis, kongressi avamiskõnelustel ja avamiskoosolekul Teaduste Akadeemias, arvurikastel koosviibimistel ja vastuvõtmistel, kongressi lõppkoosolekul Muusika Akadeemias, arvurikastel väljasõitudel ja sügavtundelisel lahkumismomendil Budapesti raudteejaamas, mis nii mõnedki noored ja vanad südamed sulatas. See isiklik kontakt Ungariga jäi kahtlemata kõigile kongressi küllastajatele meele unustamatuna mälestusena, mis avaldab mõju kogu nende elutegevusele hõimutöö alal. Suurim kongressi saavutus on vist küll see, et Ungari võitis Eestis mitusada, kaudselt isegi mitu tuhat veendunud Ungari sõpra ja Eesti Ungaris tuhandeid veendunud Eesti sõpru.

Kõrvalekskursioonid Viini, Itaaliasse, Türgi- ja Kreekamaale pakusid osavõtnuile kahtlemata märgatavat üldgeograafilist ja üldkultuurilist huvi, olles seega teatud lisaväärtuseks suurepärasele hõimuekskursioonile. Samasuguseks lisaväärtuseks tuleb pidada soomlaste ja eestlaste omavahelist sõbrustamist ühises suures rongis, mis küll mõnelgi puhul piiritülideni ähvardas välja areneda milliste tähtsust aga siiski ülehinnata ei maksa.

Oli ju selles suures ettevõttes mõnegisuguseid ebamugavusi ja ebasoodsaid olusid, kuid kõik need kahvatuvad üldiste positiivsete saavutuste ja tulemuste valgusel. Kolmas soome-ugri kongress jääb

auga püsima eelmiste kongresside reas, olles vääriliseks eelkäijaks neljandale soome-ugri kongressile Helsingis 1931. aastal.

*Villem Ernits.*

## EESTI KEELES ILMUNUD UNGARIT KÄSITAVAD RAAMATUD.

### A) Ilukirjandus:

- Maurus Jókai: Kuldaväärt mees. Romaan. Eestindanud Eduard Vilde, Hermann k., Tartu, 1926, 338 lk. — 150 s.
- Ofeni viimane pasha. Ajalooline romaan. Tõlge. Ploompuu k. Tallinn, 64 lk. — 50 s.
- „ Ususalgaja. Jutustus. Tõlge. J. Ploompuu, Tallinn, 1899, 51 lk. — 30 s.
- „ Varanduse hoidja. Jutt. Tõlkinud E. Feldmann. Olevik, K. Koppel k., Tartu, 1904, 48 lk. — 15 s.
- „ Joseva Antonette Bilgi. 600-liikmelise naismõrtsukate seltskonna asutaja Ungarimaal. Jutustus rahva suust. 2. tr., Hermann k., Tartu, 1877, 16 lk. — 10 s.
- „ Juudi sündimise lugu. Legend. Thalia k. Tallinn, 1925, 16 lk. — 35 s.
- „ Geniaalne narr. Humoristlik romaan. Tõlge. Elu lugemisvara, nr. 18. Elu, Tallinn, 1927, 96 lk. — 35 s.
- Frants Molnár: Kurat. Mäng, 3 v. Tõlk. R. Kullerkupp, Tallinn, 1924, 142 lk. — 250 s.
- „ Pál-tänava paisid. Jutustus noorsoole. Ungari keelest Julius Mark. Maa, Tallinn, 1921, 207 lk. — 200 s.
- Julius Mark: Ungari Antoloogia. Noor-Eesti Kirjastus, Tartu, 1914, 143+2 lk.
- K. E. Sööt: Aastate Kajastus. Mitmed Petöfi-luuletuste tõlked, E. Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartu, 1925, 236 lk. — 350 s.
- Ann Tamm: Muinasjutud Ungari rahvaeeposest. Pääsukese k. (Noorte jutud), „Postimees“, Tartu, 20 lk. 25 s.
- T. Poska: Ungari muinasjutud. Noor-Eesti k., Tartu, 1925, 28 lk. 50 s.

### B) Muud:

- M. J. Eisen: Eestlaste sugu, 2. tr., E. K. Seltsi rahvakirjanduse toimkonna väljaanne nr. 315, T. E. K. Ühisuse k., Tallinn, 239 lk., 250 s.

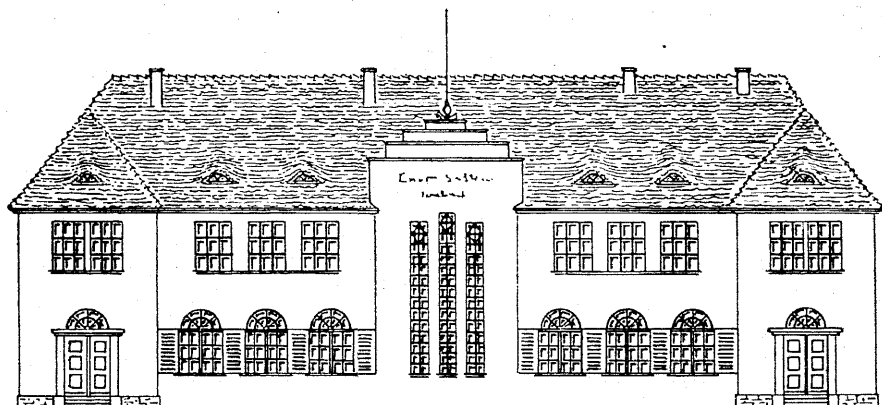
Eesti laul, kogunud ja seadnud Voldemar Tammann ja J. Aavik. V. Tammann'i kirjastus, Tartu, 1924. Vaata: Ungari Hümn, lk. 135.

\*) Täienduseks Eesti Hõimu Ungari erinumbrile.

- Eesti ja Soome üliõpilaskondade hõimualbum I, Toim. Villem Ernits etc., Tartu Üliõpilaskonna k., Tartus, 1926, 212 lk. — 300 s.
- Soome-Ugri II. Hariduskongress Tallinnas. 19.—21. juunini, 1924. Tallinn, T. E. K. Ühisuse k., 1924, 267 lk.
- Stephan Csekey: Die finnisch-ugrischen Völker und die turanische Bewegung. Tartu-Dorpat, 1924.
- Elemér Virányi: Ferenc Herczeg ja tema kirjanduslik toodang. Tartu-Dorpat, 28 lk. 1927.
- „ Ungari ajalookirjanduse peajooned. Tartu-Dorpat, 24 lk. 1927.
- „ Ungari uurimused hõimurahvaste ning algkodu ülesotsimiseks. Tartu-Dorpat, 46 lk., 1927.

## LIIVI RAHVAMAJA.

Juba Liivi Seltsi asutamisest peale 1923. a. on tuntud kibedat vajadust kohaste ruumide järele, kus korraldada koosolekuid, pidu-



õhtuid, jõulupuid, kursusi, ettekandeid jne., sest pisikesed kalurimajad ei mahuta kuigi palju, kuna koolimajade kasutamine on kohalikkude lätlaste vastuolekul väga raskendatud. Sellepärast mõlgub aastaid liivlaste meeles oma seltsimaja ehitamise unistus, mis omandab viimasel ajal järjest reaalsema kuju: on alustatud korjandust seltsimaja ehituseks nii Eestis kui Soomes ja Ungaris ja ka liivlased ise on töötanud omaltpoolt raha, tööpäevi, ehitusmaterjaali jne. Eesti arhitekt V e n d a c h on töötanud hõimusõbrana vabatahtlikult välja seltsimaja kavandi, mis mahutaks muuseas saali koosolekute, kursuste, pidude, lauluproovide jne. jaoks (ka kino ja raadio on ette nähtud), edasi ruu-

mid Liivi kalurite kooperatiivi või panga jaoks ja teisel korral mõned toad Liivi randa sõitvate suvitajate jaoks. Seltsimajja tuleks mahutada lõpuks ka veel Liivi rahvuslik muuseum, mille asutamise idee on eriliselt vaimustanud liivlaste meeli, nii et praegu juba pannakse tallele ühteist muuseumi jaoks. Esialgse kalkultatsiooni järele tuleks maja maksma 4—5 miljonit senti (on olemas odavam ja kallim kavand). See raha on praegu liivi rahva olemasolu põhikapital ja see tuleb hankida kokku igal juhusel, et võimaldada liivi hõimukeele algelistki kultuurilist arengut ja iseolemist lätlaste kõrval. Liivi Selts on pöördunud mitme hõimuorganisatsiooni poole tungiva palvega rahakorjandust toetada, kuid see pole annud senni suuremaid tagajärgi. Ometi see on rahvuskultuuriliselt surmasuusoleva liivi rahva S. O. S. hüüe, mida peab tähele panema igaüks ja tõttama jõukohaselt appi!

Toim. märkus: Hra Riigivanem on tema käsutada olevatest summadest esialgselt annud Liivi seltsimaja heaks 2000 krooni. Ka Ungari valitsuselt on toetust palutud ja selle saamine näib olevat kindel. Soome saadik Ungaris prof. E. N. Setälä on lubanud toetust muretseda ka Soome valitsuselt. Loodame, et Eesti seltskond mitte vähemal määral ei hinda Liivi seltsimaja ehitamise möödapääsematut tarvet, vaid seda eriliselt toetab just eelolevail hõimupäevil.

## SUOMENKIELINEN SISÄLLYSKATSAUS.

Tämä numero alkaa heimotervehdyksellä pyhiksi, kehittäen ajatusta heimouskonnosta, joka on hyvin läheisessä suhteessa uskontoon yleensä. Kehoitetaan juhlien aikana muistelemaan myös ulkoeestiläisiä sekä heimokansoja. Seuraa Fenno-Ugrian tervehdys ensimmäisiksi Eestin heimopäiviksi tammikuun 26:nä ja 27:nä p:nä v. 1929, joita vietetään sivistysministeriön luvalla ja suosituksella kaikissa Eestin kouluissa, sekä myös sivistysjärjestöissä etta kirkoissakin. Tervehdys antaa lyhyen yleiskatsauksen koko suomalais-ugrilaisen heimon nykyisestä tilasta, ottaen erikoisesti huomioon ulkoeestiläiset. Seuraa kirjoitus Jaan Tõnissonista heimoharrastajana, alleviivaten muun muassa hänen reaalioliittista, mutta silti kaukaisissa tulevaisuusperspektiiveissä optimistista kantaansa suomalais-eestiläisten suhteitten kehittymismahdollisuuksiin nähden. Seuraa konsulinrouvan Eugenie Mutt'in hyvin asiallinen ja seikkaperäinen yleiskatsaus Amerikan eestiläisistä sekä E. V-n pikku huomautus eestiläisistä Skandinaaviassa.



Seuraa Unkaria käsittävien eestinkielisten kirjojen luettelo sekä kirjoitus liiviläisten kansantalosta kuvineen. Tämän numeron lisäyksenä ilmestyy halpahintainen lentoaikakauskirja „Väliseestlane“ (ulkoeestiläinen), jonka sisällyksenä on toimituksen tervehdys, kirjoitus ulko-Eestin kysymyksestä sekä ensimmäisestä ulko-Eestin päivästä heinäkuussa v. 1928, sekä yleiskatsauksia ulkoeestiläisten elämästä eri maissa.

## MAGYARNYELVŰ TARTÁLMI ÁTTEKINTÉS.

Az „Eesti Hõim“ jelen száma atyafias ünnepi üdvözlettel kezdődik, amely testvériség vallásának gondolatát fejleszti, amely igen szoros kapcsolatban van a vallással általában. Gondolkodásra biztatja ünnepek alkalmával a külföldön élő észteket és testvérnépeket. Következik a Fenno-Ugriának üdvözlete a rokonnépek első ünnepéye alkalmából 1929 január 26—27-én, amelyet a közművelődési minisztérium engedélyével es ajánlása alapján Észtország iskolaiban, a közművelődési társaságokban és a templomokban rendez meg. Az üdvözlet rövid áttekintést ad valamennyi finnugor nép jelenlegi helyzetéről, különösen a külföldön élő észtekről. Ernits Vilmos Tõnisson Jánosról mint a fajeszme ápolójáról ír. Mutt Eugénia az Amerikai észtek életét igen részletesen ismerteti. Következik a Magyarországot tárgyaló észtnyelvű irodalom jegyzéke és cikk a lív népházról az utóbbi képével. E számhoz mellékelve olcsó népszerű folióirat „Väliseestlane“ (a külföldi észtk) első száma, amelynek tartalma a szerkesztőség beköszöntője, a külföldi észtek kérdésének és külföldi észtek 1928 júliusban tartott első napjának rövid vázlatja és a külföldi észtek életének rövid áttekintése különböző országokban.

Kui hõimuringi ehk hõimuühingu asutamise mõte leiab koolis ehk koosolekul poolehoidu, siis pandagu hõimupäeval sellele alus. Lähem seletus hõimuringi ehk hõimuühingu töökava kohta, ühes normaalpõhikirja kavaga ilmub „Eesti Hõimus“ nr. 1, 1929. Soodsail tingimisel võetagu vastu vabatahtlikke annetusi Liivi rahvamaja häaks. Tähtis pole annetuse suurus (see võib üksiku õpilase poolt olla kas või ühesendiline), vaid valmisolek väikese liivi rahva kõigesuurema kultuurettevõtte toetamiseks.

Asutis Fenno-Ugria soovitab kõigile asjasthuvitatuile hariduslikele organisatsioonidele korraldada 26. ehk 27. jaanuaril hõimuaktusi, kõnekoosolekuid ehk õhtuid umbes samasuguse kavaga täisealiste kohaselt käsitatuna. Lisaks võiks tulla Soome ja Ungari muusikat, kui seda saadaval. Ka sisuliselt võiksid eri organisatsioonid peaausjalikult rõhutada neid küsimusi, mis neile lähemal, nii karskusorganisatsioonid karskusküsimust hõimurahvaste juures, töölisoranisatsioonid töölisküsimust jne. Vastavaid materjale avaldab Fenno-Ugria lähemal ajal.

Asutis Fenno-Ugria palub kirikuid korraldada 27. jaanuaril hõimujumalateenistusi, käsitades jultustes väliseestlaste ja hõimurahvaste elu ja suhteid nendega usulisest küljest. Lähemaid andmeid hõimupäevade kohta avaldetakse „Eesti Hõimus“ nr. 1, 1929.

## Materjaale hõimupäevade korraldajaile.

### Haridusorganisatsioonid

leiavad vastavaid materjaale referaatideks Soome ajaloo, üldistest haridusoludest, kirjandusest ja kunstist koguteoses „Soome maa, rahvas ja kultuur“, Odamehe kirjastus Tartus 1924. Kasutada võidakas ka M. Martna Soomet (kui see saadaval). Selle sisu on huvitav, kuigi see kujutab Soome elu paarkümmend aastat tagasi. Huvitavaid materjaale Soome kohta leidub ka Soome-Eesti Hõimualbumis nr. 1, eriti Soome üliõpilaste elust, muu seas prof. Eiseni mälestusi Soome ja Eesti üliõpilaste lähenemise algaegadelt umbes 50 aastat tagasi. Ka pakuvad huvi A. Anni „Mõned uudised Soome kirjandusturul“ ja Hõimleja „Muljeid mullusest Soomest“. Mõnesuguseid andmeid leidub ka Soome-Ugria II hariduskongressi protokollis, trükitud Tallinnas 1924 (saada Fenno-Ugrialt).

Ungari kohta leidub materjaale Eesti Hõimu Ungari numbris (nr. 2) 1928, pääle selle soome-ugri II hariduskongressi protokollis Ungari koolide ja väljaspool kooli rahvahariduse üle. Ka leidub Soome-Eesti Hõimualbumis nr. 1 József Faragó kirjutus praegu väljaspool Ungari riigi piire asuvate ungarlaste elust.

Väliseestlaste hariduselul kohta ilmub täiendavaid materjaale Eesti Hõimus nr. 1 1929, mis ilmub lähemal ajal.

### Karskusorganisatsioonidele

sisaldab Soome-Eesti Hõimualbum nr. 1 kirjutisi karskustöö tähtsusest hõimutöö seisukohalt ja karskustöö seisukorrast soome-ugri rahvaste juures prof. Taavi Laitiselt, V. Ernitsilt, Pauli Tuoviselt ja Kusta Lajalt. „Soome maa, rahvas ja kultuur“ sisaldab V. Ernitsi ülevaate Soome karskusvõitlusest. Ülevaate Soome keeluseadusest annab 18-da rahvusvahelise karskuskongressi protokoll, trükitud Tartus 1928, saada Karskusliidult ä 2 krooni 50 s. Ka leidub kirjutisi Soome karskusolude üle „Tulev-Eestis“, „Külvajas“ ja „Kevadikus“.

### Kirikule ja kogudusile

võib soovitada Jaa Järve kirjutist „Kirik hõimuaate kandjana“, ilmunud Soome-Eesti hõimualbumis nr. 1. Ka ilmuvad vastavad kirjutised „Pühapäevalehes“ ja kiriklikkudes lehtedes.